

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA MUSIQA MASHG'ULOTLARINI TASHKIL ETISH METODIKASI.

Isroilov Abdurahim Ismoilovich

*Andijon Davlat Universiteti maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası
katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa mashg'ulotlarini tashkil etish va nutqiy nuqsoni bor bolalar bilan ishlash metodikasi to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tashkilotlari, bolalar, musiqa mashg'ulotlari, o'zbek xalq og'zaki ijodi, xalq o'yinlari, musiqa, raqslar.

Bugungi bolalar qayerda yashashidan qat'iy nazar, doimiy ravishda ijtimoiy, siyosiy, ekologik, ilmiy, texnikaviy va industrial sohalardagi o'zgarishlar bilan to'qnash kelishlariga to'g'ri keladi. Bolaning rivojlanishi va o'sishi uzluksiz davom etadigan jarayondir. Bu davrda uning shaxs sifatida shakllanishi, ilk bor olamni atrofidagi ashyo va buyumlar orqali anglab, undan o'zicha ma'no topishga intilishi, qiziqish va hissiyotlari rivojlanishini kuzatamiz. Hayotning har bir davri, rivojlanish xususiyatlari va ehtiyojlariga ko'ra o'ziga xos bosqichlarga ega. Bolaning o'sib, ulg'ayishida maktabgacha bolgan davrni shular sirasiga kiritish mumkin. Bolalar ohangraboli olam hisoblanib, juda tez o'sish, rivojlanish va o'zgarishlar ichida yashaydilar. Bu farzand tarbiyasida aynan shu palla qanchalik ahamiyatli ekanining yana bir isbotidir.

Bolaning rivojlanishi, ruhiyati va ta'lim-tarbiyasidagi o'ziga xos davrlar, davrlarga monand o'zgarishlar, muammolar haqida hikoya qiladigan ushbu dastur nafaqat tarbiyachilar, balki oilalar va ota-onalar uchun eng yaqin maslahatchi va sirdosh bo'la oladi.

Maktabgacha ta'lim bola shaxsini sog'lom va yetuk, shu bilan birga maktabga tayyorlagan holda shakllantirish maqsadini ko'zlaydi. O'zbekiston Respublikasi «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunning 11-mod-dasida: «Bu ta'lim 6-7 yoshgacha oilada, bolalar bog'chasida va mulk shaklidan qat'iy nazar, boshqa ta'lim muassasalarida olib boriladi», - deb ta'kidlangan. Darhaqiqat, ta'lim-tarbiya qanchalik erta boshlansa, uning samarasi shunchalik erta namoyon bo'ladi va insonning butun hayot tarziga ijobiy ta'sir qiladi.

Maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish, ta'lim-tarbiya jarayonini tarbiyachilar tomonidan to'g'ri tashkil etilishi, mas'ul shaxslar tomonidan uni nazorat qilinishining afzalligini ta'minlash, maktabgacha yoshdagi bolalar ota-onalarining oilada bola tarbiyasi bilan shug'ullanishi uchun qulaylik yaratish maqsadida "Ilk qadam" tayanch dasturi «Ta'lim to'g'risida» gi Qonun, Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi, Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi hamda Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari asosida ishlab chiqildi.

Dastur mazmun-mohiyati bilan bolalarning psixofiziologik kamol topish tamoyilidan kelib chiqib, ularning atrof-olamdagi voqea-hodisa, narsalarga munosabati hamda turli sohalar bilan aloqa qilishlarini nazarda tutadi. Dasturda o'zbek xalq og'zaki ijodi, xalq o'yinlari, musiqasi, raqslari, amaliy san'at asarlari va tabiatiga katta ahamiyat berilgan. Shu bilan birga dasturda boshqa xalqlarga hurmat hissini tarbiyalash nazarda tutilgan va bolalarni mehribonlik, go'zallik xayri-xohlikka o'rgatishga alohida urg'u beriladi. Dasturni amalga oshirishda bolalarning jismoniy va psixik sog'lig'ini mustahkamlash, harakat va gigiyenik malakalari asoslarini shakllantirish vazifasini bajarish muhim hisoblanadi. Dastur bolalarga valeologik ta'lim berishni nazarda tutadi: bolada sog'lom turmush tarzi haqida tasavvurlar shakllangan bo'lishi, gigiyenik va harakat madaniyatining muhimligini anglashi, salomatlikni asrash, organizmni himoya qilish, o'zi va o'zgalarga vaqtida zarur yordam ko'rsatishni bilish kabilar bolaning shaxs madaniyati, ijtimoiy himoyalanganini bildiradi.

Musiqashahg'ulotlarini tashkil etish metodikasi va maktabgacha ta'limning kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan Davlat talablari. Maktabgacha ta'lim jarayonida tarbiyalanuvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan minimal talablar. Musiqashahg'ulotlarini o'tkazish metodikasi fanidan ta'lim mazmunining minimal hajmi. Tarbiyalanuvchilarning musiqashahg'ulotlarida egallashi lozim bo'lgan kompetensiyalari. Musiqashahg'ulotlari ta'limi dasturi mazmuni, mohiyati va tahlili. Mashg'ulotlar tahlili. «Ilk qadam» maktabgacha ta'lim muassasalari uchun ishlab chiqilgan dastur – davlat hujjati bo'lib, musiqarahbarini ta'limiy tarbiyaviy ishi, bolalarni barkamol tarbiyalab maktab ta'limiga tayyorlashini nazarda tutadi. Musiqashahg'ulotlarini rejalashtirar ekan, pedagog bolalarning aqliy, jismoniy, emosional yuklamalarini hisobga olishi kerak va shunga ko'ra o'rgatiladigan repertuar va faoliyat turlarini ketma – ketligini to'g'ri tuzishi kerak.

Har bir musiqarahbari xar bir musiqashahg'ulotini qiziqarli va bolalar xotirasida uzoq saqlanishi uchun ko'rgazmalardan unumli foydalanishni bilishi zarur. Mashg'ulotni tashkillashda musiqarahbari quyidagilarni yoddan chiqarmasligi kerak:

1. mashg'ulot bayoni, yangiqo'shiq, raqs xarakatlari, foydalaniladigan cholg'u asboblari uchun tayyorlangan ko'rgazmalar;
2. qismlarni bir-biriga uzviy bog'lay olish;
3. bolalarni qiziqtirish uchun ularning yosh xususiyatlarini e'tiborga oligan xolda sodda va past ohangda muloqatda bo'lish;
4. texnika vositalaridan foydalana olish;
5. musiqiy ta'limiy va didaktik o'yinlar yordamida bolalar bilim va ko'nikmalarini mustahkamlab borish;
6. musiqaviy harakatli o'yinlarni atributlar va o'yinchoqlar yordamida tashkillashtirish.

Mashg'ulotni rejalashtirishda quyidagilarga e'tibor berishi kerak:

7. Musiqa tinglashda rasmlardan, bastakor va kompazitor portretlaridan, xilma-xil rangdagi shakllardan foydalanish;

8. Ovoz diapozonini kengaytirish mashqlarida musiqali zinacha ko'rgazmali qurollar, tarqatma materiallardan foydalanish;

9. Qo'shiq kuylaganda rasmlarga qarab qo'shiq nomini topish;

10. Laparlar va raqslarni ijro etganda atributlar(gullar, lentalar, v.b.) foydalanish;

11. Bolalarni ijodiy kobilyatini rivojlantirishda musiqali xarakterli va obrazli o'yinlarni o'rgatilganda shu o'yinga mos atributlarni tayyorlab fikrlashga o'rgatish, sahnalashtirilgan jarayonda bolalarni mustaqil xarakter qilishlariga imkon yaratadi va katta o'rin egallaydi.

Ma'lumki, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda, ularning nutqlarini tiklashda musiqa mashg'ulotlari katta o'rin tutadi. Bunday gurux bolalari bilan musiqa rahbari logoped musiqa rahbari bilan hamkorlikda ishlasa o'z maqsadiga yetadi.

Nutqida nuqsoni bor bolalarning nutqini tiklashda musiqa xabarlarini ko'proq logoritmikaga e'tibor qilishlari ko'zda tutiladi. Bunda:

1. to'g'ri nafas olishni yo'lga qo'yish;
2. ovozni rivojlantirish ustida ishlash;
3. temp va ritm ustida ishlash;
4. eshitish va xotirani rivojlantirish;
5. umumiy va maxsus motorikani rivojlantirish;
6. so'zlarni xarakter bilan to'g'ri ishlay olish;
7. intonasiya va shu registrlar ustida ishlash;
8. o'yinlar.

Yuqorida ko'rsatilgan tavsiyalar mashg'ulot jarayonida o'z samarasini beradi. Bolalarning musiqa tafakkurini rivojlantiradi. Idroki va hissiyotini tarbiyalaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar yorqin va quvnoq ranglarni xush ko'radilar, ularda bu orqali quvnoqlik hissiyotlari rivojlanib boradi.

O'quv materiali murakkabligiga ko'ra xilma - xildir: ko'proq aqliy faoliyatni, diqqatni talab qiladigan vazifalarni mashg'ulotlar boshida berish kerak. Kuylashdan oldin murakkab jismoniy mashqlarni berish mumkin emas, chunki bunday mashqlar bolalarni nafas olishlarini qiyinlashtiradi. Amaliyotga ko'ra faoliyat turlarini quyidagicha berish maqsadga muvofiq.

Mashg'ulot boshida kichik musiqiy - ritmik mashqlar, ular birorta raqs elementlari ham bo'lishi mumkin. Bunday harakatlar bola diqqatini jamlaydi. Ritmik mashqlardan so'ng bolalar o'tiradilar va musiqa tinglaydilar. Keyin esa qo'shiq kuylashga o'tadilar. Bolalar bir mashq davomida 2 - 3 ta qo'shiq kuylashadi. Masalan, marsh, raqs, qo'shiq jarayonida musiqa savodidan xabardor bo'ladilar. Bunday mashg'ulotlar "mavzuli mashg'ulotlar" deyiladi.

Yana biri bu "kompleks mashg'ulotlar"dir. Bunda bolalar bilan faqat musiqa emas, balki, adabiyot va tasviriy san'at bilan shug'ullanadilar. Bunday mashg'ulotlar asosida

uchta san'atni birlashtiruvchi badiiy obraz yotadi. Masalan, «Qish zavqi», «Kuz keldi», «Bahor».

Musiqqa mashg'ulotlari – har bir bolaning musiqiy qobiliyatini maqsadga muvofiq va har tomonlama ta'lim – tarbiya beruvchi mashg'ulotlardir. Ularda har xil faoliyat turlari: kuylash, ritmik harakatlar bajarish, musiqqa tinglash, musiqqa savodi bilan tanishtirish kabi faoliyatlarni uzviy bog'lab olib boradilar. Musiqqa faoliyatini bajarish bolalarni faolroq bo'lishlariga asos bo'ladi. Tashkil etiladigan bayramlar ham qiziq va muvaffaqiyatliroq o'tadi.

Musiqqa mashg'ulotlari butun guruh bilan bir vaqtda o'tkaziladi. Uning mazmuni va tuzilishi bolalar yoshi va beriladigan vazifalarga bog'liq.

Kichik guruhida 15 – 20 daqiqa olib boriladi.

O'rta guruhida 20 – 25 daqiqa olib boriladi.

Katta guruhda 25 – 30 daqiqa olib boriladi.

Tayyorlov guruhida 30 – 35 daqiqa olib boriladi.

Musiqqa mashg'ulotlar haftasiga ikki marta o'tkaziladi. Unda guruhning barcha bolalari ishtirok etadi. Musiqqa mashg'ulotlari – musiqqa tinglash, qo'shiq o'rgatish, musiqiy – ritmik harakatlar bajarish, raqsga tushish, musiqiy – didaktik o'yinlar, bolalar cholg'u asboblari chalishga o'rgatish va musiqqa oid ma'lumotlarni qamrab oladi. Har bir mashg'ulotdan mashg'ulotga sayin bolalarga musiqaviy ta'lim-tarbiya berishning qaysidir vazifasi hal etib boriladi. Musiqqa rahbari ushbu ishda rahbarlik qiladi, to'g'ri yo'l ko'rsatib, maslahat va tavsiyalarini berib boradi.

Bolalarni bilim va malakalariga qo'yiladigan talablar har bir guruh uchun faoliyat turiga qarab tuziladi. Bunday mashg'ulotlarning qiyinligi shundaki, bolalarning diqqatini bir faoliyatdan ikkinchi faoliyatga ko'chirish kerak bo'ladi. Shu ketma – ketlikni reja asosida amalga oshirish murakkabdir. Chunki bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olsak, ular bugun o'rgangan asarlarini keyingi safar unutishlari mumkin. Zamonaviy pedagogika ta'lim tizimining maqsadi, yangi toifaga mansub bo'lgan musiqqa rahbarining umumiy va kasb kamolotiga erishishdan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari. – Toshkent, 2008.
2. Agar bolam sog'lom bo'lsin desangiz. D.Sharipova va boshqalar (Ota-onalarga maktabgacha yoshdagi bolalarning gigiyenik tarbiyasi haqida) Metodik qo'llanma. –T., 2006.
3. G'aybullaeva M. Bir yoshdan uch yoshgacha bo'lgan bolalar tarbiyasi. – Toshkent, 2006.
4. Maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi asosida malaka oshirish va qayta tayyorlash sifat va samaradorligini ta'minlashning ilmiy-pedagogik asoslari. (tezislar to'plami) 2006-yil 26-27-may. – Toshkent, 2006.

5. Ota-onalarga maktabgacha yoshdagi bolalarning gigiyenik tarbiyasi haqida. Tuzuvchi: D.J.Sharipova. – T.: Ilm Ziyο, 2007.

6. Qoraboyeva D., Ibrohimova Z. va boshqalar. Uchinchi ming yillikning bolasi. Tayanch dasturi va o'quv qo'llanmasi uchun badiiy to'plam. (she'r, hikoya, qo'shiq, ertak va topishmoqlar)–Toshkent, 2006.